

SPRINKHANEN IN HET NATIONAAL PARK HOGE KEMPEN

Sprinkhanen worden pas sinds het begin van de jaren tachtig relatief goed bestudeerd in Vlaanderen. Momenteel zit het onderzoek naar sprinkhanen duidelijk in de lift. Doordat sprinkhanen enerzijds vrij gemakkelijk herkenbaar zijn en doordat er anderzijds heel wat stenotope soorten zijn (soorten die nauw gebonden zijn aan een bepaalde ecotoop, bijvoorbeeld droge heide), beschouwt men ze als goede indicatoren voor het natuurbeheer en -behoud. Ze hebben (in tegenstelling tot bijvoorbeeld vlinders) geen nauwe binding met bepaalde plantensoorten, maar wél met de vegetatiestructuur en de bodemgesteldheid. De meeste sprinkhaansoorten kan men mits wat ervaring gemakkelijk aan hun zang herkennen. Voor de overige soorten zijn gerichte sleepvangsten (met een stevig net doorheen de vegetatie of over de bodem slepen) een goede methode om hen op te sporen. Bijna alle soorten (uitgezonderd Veldkrekkel en doornsprinkhanen) zijn vooral in volle zomer volwassen. De beste periode om er op uit te trekken voor inventarisatie is van half juli tot half september. Met dit artikel staan we even stil bij dit beweeglijke beestje, én bij het Nationaal Park Hoge Kempen.

Zadelsprinkhaan

Foto boven: Luc Crèvecoeur

Foto onder: Jasper Aerts

Jorg LAMBRECHTS
Milieu-adviesbureau AEOLUS
Vroentestraat 2b
B-3290 Diest
natuur@aeolus-milieu.be

Peter ADRIAENS & Kris DECLEER
INBO
Kliniekstraat 25
B-1070 Brussel

60 LIMBURG, MET VOORSPRONG DÉ VLAAMSE PROVINCIE VOOR SPRINKHANEN

Het belang van de provincie Limburg voor het behoud van de Vlaamse sprinkhaanfauna - in vergelijking met andere provincies - wordt al benadrukt in het LIKONA Jaarboek 2000 (Hofmans, 2001).

Van de 37 soorten die sinds 1980 meerdere keren in Vlaanderen werden vastgesteld, zijn er 35 in Limburg opgetekend (Duinsabelsprinkhaan en Zuidelijke boomsprinkhaan zijn de 2 soorten die enkel buiten Limburg werden gezien) en 28 in het Nationaal Park Hoge Kempen. Daarvan behoren er 15 tot de Vlaamse Rode Lijst (Decler *et al.*, 2000).

De recentste aanwinsten voor Vlaanderen zijn de Boomkrekel en de Lichtgroene sabelsprinkhaan, 2 zuidelijke soorten. Boomkrekel is in 2005 op het mijnterrein van Eisden waargenomen, in het Nationaal Park dus (mededeling Nobby Thys) en Lichtgroene sabelsprinkhaan werd in 2004 in Zutendaal genoteerd (Jacobs *et al.*, 2005).

Dit artikel houdt vooral rekening met de vele recente waarnemingen sinds 1999.

BESCHIKBARE GEGEVENS

Alle gegevens van sprinkhanen in Vlaanderen worden gecentraliseerd in de Databank van Saltabel, de Belgische Sprinkhanenwerkgroep. Per sprinkhaansoort kan men up-to-date verspreidingskaartjes raadplegen op www.saltabel.org.

Uit de periode na 2000 zijn heel wat gegevens voorhanden, vooral tot en met 2003. Voor de jaren 2004-2005 ontving men vermoedelijk nog niet alle waarnemingen.

Het merendeel van de waarnemingen van sprinkhanen in het Nationaal Park is afkomstig van een beperkt aantal waarnemers:

- Jorg Lambrechts (AEOLUS) voerde 7 studies uit, waarbij telkens veel sprinkhaangegevens verzameld zijn. Het gaat om studies over het beheer van droge heide (1999), het beheer van snelweg-

bermen langs de E314 (1999), het beheer van natte heide (2001-2002), de fauna langs het Kolenspoor (2002), de fauna van het Mijnterrein van Eisden (2002), de fauna van de groeve LBU (2003) en de fauna in de directe omgeving van het ecoduct Kikbeek (2004).

- Frans Verstraeten (Limburgs Landschap vzw) verzamelde vele 'losse waarnemingen'.
- Wouter Vanreusel en Joeri Cortens (Universiteit Antwerpen) deden uitgebreid onderzoek naar dagvlinders (Vanreusel *et al.*, 2002) en verzamelden daarbij ook veel sprinkhaangegevens.
- Guy Heutz deed onderzoek binnen de perimeter van het toen nog 'toekomstige Nationaal Park' (Heutz & Verheyen, 1998).

De Rode Lijstsoorten die sinds 2000 werden vastgesteld, worden opgesomd in Tabel 1. Deze tabel toont ook de Rode Lijststatus van de soort in Vlaanderen, net als het aantal vindplaatsen in het Nationaal Park sinds 2000 (in aflopende volgorde). Eén Rode Lijstsoort werd niet meer waargenomen sinds 2000, namelijk de Veenmol (*Gryllotalpa gryllotalpa*), waarvan er een waarneming was in 1994 (Ven onder de berg, Maasmechelen).

In de rest van het artikel beperken we ons tot de Rode Lijstsoorten. De Boomkrekel, de zuidelijke soort die pas recent ontdekt is in Vlaanderen, onder andere op het mijnterrein van Eisden, is nog niet opgenomen in de Vlaamse Rode Lijst.

BESPREKING PER SOORT

DE BLAUWVLEUGELSPRINKHAAN: GRIJS GECAMOUFLEERD IN ZIT, EEN BLAUWE FLITS IN DE VLUCHT

De Blauwvleugelsprinkhaan is een soort van zeer droge, vooral zandige plaatsen met lage, open vegetatie, zoals heide en schraal grasland. Deze sprinkhaan bewoont echter ook kunstmatige terreinen zoals steen- en zandgroeven.

Binnen het Nationaal Park vinden we de Blauwvleugelsprinkhaan in de volgende variatie aan ecotopen:

Tabel 1. Aantal vindplaatsen van sprinkhanen in het Nationaal Park Hoge Kempen

LATIJNSE NAAM	NEDERLANDSE NAAM	AANTAL VINDPLAATSEN SINDS 2000	RODE LIJST VLAANDEREN
<i>Oedipoda caerulea</i>	Blauwvleugelsprinkhaan	34	kwetsbaar
<i>Ephippiger ephippiger</i>	Zadelsprinkhaan	30	zeldzaam
<i>Chorthippus mollis</i>	Snortikker	29	kwetsbaar
<i>Nemobius sylvestris</i>	Boskrekel	20	zeldzaam
<i>Metrioptera brachyptera</i>	Heidesabelsprinkhaan	19	zeldzaam
<i>Gryllus campestris</i>	Veldkrekel	10	zeldzaam
<i>Omocestus rufipes</i>	Negertje	10	zeldzaam
<i>Leptophyes punctatissima</i>	Struiksprinkhaan	7	zeldzaam
<i>Chrysocraon dispar</i>	Gouden sprinkhaan	7	zeldzaam
<i>Omocestus viridulus</i>	Wekkertje	6	kwetsbaar
<i>Stethophyma grossum</i>	Moerassprinkhaan	3	kwetsbaar
<i>Chorthippus albomarginatus</i>	Kustsprinkhaan	3	zeldzaam
<i>Chorthippus montanus</i>	Zompsprinkhaan	2	kwetsbaar
<i>Tetrix ceperoi</i>	Zanddoortje	1	kwetsbaar

- *in heidegebieden*: vooral op de Mechelse Heide, waar deze soort evenwel beperkt is tot de open plekken (plagzones), ook in de Kikbeekbron;
- *in de grote zand- en grindgroeven*: zowel in de 2 groeven die aansluiten bij de Mechelse Heide (de groeve Berg ten oosten en de groeve LBU ten noordwesten van de Mechelse Heide) als in de Algri-groeve net ten noorden van het Kolenspoor;
- *op stenige terreinen*: langs het Kolenspoor, de treinverbinding die langs het mijnterrein Waterschei-Zwartberg en het mijnterrein Eisden loopt, op de verbreding van het spoorwegterrein ter hoogte van het station van As; daarnaast komt er een grote populatie voor op het mijnterrein van Eisden (Lambrechts *et al.*, 2004).

In Vlaanderen is de populatie momenteel vrij stabiel, maar wel kwetsbaar omdat de soort gebonden is aan pioniervegetaties. Ze komt vooral voor in duingebieden aan de kust en in heidegebieden in de Limburgse Kempen.

DE ZADELSPRINKHAAN: ONZE LIMBURGSE SOORT

De Zadelsprinkhaan bewoont droge, warme heidevelden met verspreid staande struiken (eik, berk, den, jeneverbes, brem, braam, ...). In het Nationaal Park heeft de soort haar bolwerk op de Mechelse Heide, met name in de droge delen met brem (*Cytisus scoparius*). Ook net ten zuiden van de snelweg E314 komt ze voor, in het Vlaamse natuurreservaat Kikbeekbron.

De Zadelsprinkhaan komt ook op enkele plaatsen langs het Kolenspoor voor, namelijk op het mijnterrein van Eisden en ter hoogte van Lanklaarbos.

Deze sprinkhaan beperkt zich in België tot de Limburgse Kempen en komt daarbinnen enkel zeer lokaal voor in een smalle strook van Genk tot Maasmechelen. De populaties van deze soort in de Hoge Kempen zijn dan ook van nationaal belang.

De Zadelsprinkhaan is niet gevleugeld en daarom zeer gevoelig voor versnippering.

DE SNORTIKKER: EEN SCHRAAL-GRASLANDSOORT IN UITBREIDING

De Snortikker (*Chortippus mollis*) komt vooral voor in droge heideterreinen. Enigszins beschutte, grazige terreinen vormen de meest typische plaats. De soort komt ook vaak voor op grazige wegbermen op zandgrond.

In het Nationaal Park is de Snortikker algemeen te vinden in graslanden met Struisgras (*Agrostis*). De meeste waarnemingen in het Nationaal Park dateren van na 2000.

Binnen Vlaanderen is de Snortikker algemeen in de Kempen. Daarbuiten is deze sprinkhaan lokaal ook te vinden in heiderelicten en op landduinen. De soort kende een opvallende toename na 1990. Ze is heel lastig te onderscheiden van Ratelaar en Bruine sprinkhaan, maar gemakkelijk aan de zang te herkennen.

DE BOSKREKEL: EEN ZACHT ZANGERTJE OP DE OVERGANG VAN HEIDE NAAR BOS

De Boskrekkel is een typische soort van warme, zonnige bosranden. Ze kan hierbij in vele verschillende biotopen worden aangetroffen: in kalkgraslanden, groeven en heidevelden, langs bospaden, op open

plekken in het bos, langs wegen, spoorwegbermen en in tuinen. De soort is algemeen in het Nationaal Park. Zo is ze tijdens een studie van natuurverbindingen tussen het Kempens Plateau en de Maasvallei talrijk gevonden langs het Kolenspoor, van aan het mijnterrein Waterschei-Zwartberg tot aan het mijnterrein Eisden. Vooral op de overgangen tussen heide en naaldbos, die veelvuldig voorkomen binnen het Nationaal Park, is deze sprinkhaan frequent te zien. De Boskrekkel is zeldzaam in Vlaanderen maar algemeen in de Kempen. Recent onderzoek toont aan dat deze soort in het Hageland nog vaak voorkomt op de typisch Hagelandse diestiaanheuvels.

DE HEIDESABELSPRINKHAAN: DOET ZIJN NAAM ALLE EER AAN

De Heidesabelsprinkhaan leeft hoofdzakelijk in heideterreinen. Zowel natte als vrij droge heide komen in aanmerking, maar ook in een dichte, monotone grasmat van Pijpestrootje is deze soort niet zeldzaam.

De soort is talrijk op de Mechelse Heide, in de Vallei van de Zijpbeek en de tussenliggende Kikbeekbron, met andere woorden: ze komt voor in de volledige centrale as van open heidegebieden.

Het hoofdareal valt in Vlaanderen samen met de verspreiding van heideterreinen, met name de Kempen en nog enkele kleinere, verspreid liggende heiderelicten daarbuiten.

VELDKREKEL: VOORJAARSMUZIKANT IN ONZE HEIDE EN OP SCHRALE GRASLANDEN

Veldkrekels leven doorgaans in kleine populaties in warme en droge biotopen op zandige bodems zoals schrale graslanden, wegbermen, heideterreinen, kapvlakten en schrale onkruidakkertjes.

In het Nationaal Park zijn de vindplaatsen erg verspreid en beperkt. In het noordelijke deel van het Nationaal Park zijn er populaties nabij het Lanklaarderbos en op het mijnterrein van Eisden. In het zuidelijke deel zijn er populaties opgetekend nabij Heiwijck en op de Zangersheide (Neerharen).

De Veldkrekkel heeft eind jaren negentig vanuit het vliegveld van Zutendaal het gebied Kikbeekbron gekoloniseerd (het tussenliggende gebied draagt het toponiem Heiwijck). Kleukers *et al.* (1997) geven aan dat onder gunstige omstandigheden (goede biotoop en warme zomer) een populatie Veldkrekels zich zeer sterk kan uitbreiden.

Centraal in het Nationaal Park - in het Vlaamse natuurreservaat de Mechelse Heide - ontbreekt de Veldkrekkel. Momenteel houdt het beheer rekening met openheid in de vegetatie, waardoor het gebied geschikter is geworden. We verwachten dat de Veldkrekkel in de toekomst zowel de Mechelse Heide als de groeven Berg en LBU zal koloniseren, zeker als men begrazingsbeheer zou uitvoeren.

Begrazing met schapen heeft een gunstig effect op deze soort: zo leert een vergelijking (Lambrechts *et al.*, 2000) tussen De Teut in Zonhoven (niet begraasd) en de Tenhaagdoornheide in Houthalen (wel begraasd), 2 gebieden die enkel door de snelweg E314 van elkaar gescheiden worden (en nu weer verbonden zijn door de aanleg van de ecotunnel).

De populaties beperken zich in Vlaanderen grotendeels tot Noord- en Midden-Limburg. In de Antwerpse Kempen, het noordoosten van Oost-Vlaanderen en Brabant, komt de soort enkel nog in een paar schaarse relictpopulaties voor. De Veldkrekkel is sterk achteruitgegaan, vooral in Brabant waar veel vindplaatsen in het Brusselse

62 bekend waren. Dit wordt niet weerspiegeld door de Rode Lijstcategorie 'zeldzaam'. Dit komt omdat er pas recent veel gegevens van Limburg zijn doorgegeven. In Nederland is de soort zeer sterk afgenomen en opgenomen als 'bedreigd' op de Rode Lijst (Kleukers *et al.*, 1997).

De soort is kortvleugelig en verspreidt zich dus meestal over de bodem. Slechts af en toe worden langvleugelige exemplaren aangetroffen, vooral in grote populaties. Op die manier kunnen de grote populaties zich ruimer verspreiden. Optimaal beheer van voor deze soort geschikte gebieden kan de populaties doen groeien, het voorkomen van langvleugelige exemplaren in de hand werken en zo de verspreiding van de Veldkrekkel ten goede komen.

NEGERTJE: ZWARTE BEWONER VAN DE NATTE HEIDE

Het Negertje (*Omocestus rufipes*) verkiest droge en zonnige plaatsen, vaak nabij de bosrand (Decler *et al.*, 2000). Voor Nederland wordt een breder spectrum aan ecotopen - wat betreft vochtigheid - opgegeven. Deze sprinkhaan komt er veel voor in vochtige heide en daarnaast vooral op droger terrein als bosranden tot zelfs open dennenbos op stuifzand. De soort komt in Nederland voornamelijk in natuurreservaten voor, maar vertoont recent geen achteruitgang in populaties en wordt daarom beschouwd als 'momenteel niet bedreigd' (Kleukers *et al.*, 1997).

Binnen het Nationaal Park werd het Negertje vooral aangetroffen op de Mechelse Heide, in de Vallei van de Zijpbeek en de tussenliggende Kikbeekbron. Daarnaast werd de soort ook gemeld op het mijnsterrein van Eisdan. De soort komt er het meest voor in natte heide, meer bepaald in dopheidevegetaties met veel Pijpestro en zelfs in zeer natte, venige heide (Lambrechts, 2002). Ze is op Vlaams niveau 'zeldzaam', maar vrij algemeen in de Kempen.

WEKKERTJE: LIJKT QUA GELUID STERK OP HET NEGERTJE

Het Wekkertje heeft een voorkeur voor vrij vochtige tot natte, relatief hoge en dichte grasvegetatie. Dikwijls is de soort te zien op Pijpenstrootje- of pitrusbulten. Ook is ze algemeen in hoogveen, in open plekken in het bos of langs slootkanten.

Wekkertjes werden gevonden in de groeve LBU ten noordwesten van de Mechelse Heide en in 2 hokken op de Mechelse Heide. Lambrechts (2002) stelde hetzelfde fenomeen vast als in de gebieden in Nederland waar Wekkertje en Negertje samen voorkomen (Kleukers *et al.*, 1997): Negertje is talrijk in natte heide en Wekkertje komt op de (veel) drogere plaatsen voor.

Het Wekkertje is eerder een soort van het zuiden van België: ze is algemeen in de Ardennen. In Vlaanderen komt ze verspreid voor in de Kempen.

STRUIKSPRINKHAAN

De Struiksprinkhaan komt voor in allerlei biotopen met verspreid staande struiken of bomen zoals bosranden, hagen, struwelen, parken en tuinen. Hij is ook wel te vinden midden in bos en in ruigtekruidenvegetaties. Men treft hem zowel in vochtige als droge biotopen aan.

Het voorkomen in het Nationaal Park is eerder beperkt. De soort werd gemeld uit 5 hokken van de Mechelse Heide en uit de Kikbeekbron.

Struiksprinkhaan. Foto: Jorg Lambrechts

De Struiksprinkhaan is in vrijwel heel Vlaanderen algemeen. Het aantal meldingen nam opvallend toe na 1990 (toename van meer dan 200%).

GOUDEN SPRINKHAAN: ALGEMEEN TEN ZUIDEN VAN SAMBER EN MAAS, LOKAAL IN VLAANDEREN

De Gouden sprinkhaan leeft vooral in vochtige tot matig vochtige terreinen, met halfopen en halfhoge vegetatie op matig voedselarme tot voedselarme bodems. Wanneer de vegetatie gemaaid wordt en weinig structuur heeft, komt de soort enkel in de perceelranden of grachtbanken voor.

De Gouden sprinkhaan komt vooral voor in het zuidelijke deel van het Nationaal Park. Het kerngebied is de Vallei van de Zijpbeek. De soort is goed in staat nieuwe terreinen te koloniseren. Momenteel is ze verspreid aanwezig in (een beperkt deel van) het heidegebied Kikbeekbron, een voormalige grindgroeve (Heutz & Verheyen, 1998). Vermoedelijk kwam de soort van oudsher in dit gebied voor vermits het voor de ontgrinding vergelijkbaar was met de Zijpbeek. Na de herstructurering heeft de Gouden sprinkhaan zich vermoedelijk vanuit een kleine restpopulatie weer uitgebreid (mededeling Jos Gorissen).

De Gouden sprinkhaan is vooral een soort van Zuid-België. Ten zuiden van Samber en Maas is de soort algemeen. Ten noorden ervan is de verspreiding meer verbrokken, met een concentratie in de noordelijke helft van Oost- en West-Vlaanderen en in Limburg. Na 1990 was er een lichte toename van de waarnemingen in Vlaanderen.

Gouden sprinkhaan. Foto: Jorg Lambrechts

MOERASSPRINKHAAN: BEWOONT EEN EERDER ATYPISCHE BIOTOOP
Natte hooilanden, open zeggenmoeras en licht begraaide, natte graslanden (vaak met pitrusruigte) vormen de favoriete biotoop van de Moerassprinkhaan. In de zomer kunnen sommige van deze graslanden er eerder droog uitzien, maar in het winterhalfjaar zijn ze kletsnat. De soort wordt uitzonderlijk in natte heide aangetroffen (Decler *et al.*, 2000).

Binnen het Nationaal Park komt de Moerassprinkhaan maar op één locatie voor, namelijk aan het Breedven in het westelijke deel van de Mechelse Heide. Deze (kleine) populatie is van groot plaatselijk belang, gezien dit de enige gekende vindplaats binnen het Nationaal Park is. In Vlaanderen beperkt de Moerassprinkhaan zich hoofdzakelijk tot beekvalleien in het Kempens district. Elders komen slechts geïsoleerde populaties voor.

KUSTSPRINKHAAN: ENKEL IN EEN GROEVE

De Kustsprinkhaan komt vooral voor in dichte, lage tot halfhoge grazige vegetaties. In het binnenland worden vochtige milieus geprefereerd. Aan de kust kan de soort dankzij de hogere luchtvochtigheid ook in drogere milieus zoals duinen overleven.

Het voorkomen in het Nationaal Park is beperkt tot de groeve LBU ten noordwesten van de Mechelse Heide.

In Vlaanderen is de soort vrij algemeen in de kustregio, maar ze komt ook verspreid voor in Noord- en Midden-Limburg. Het aantal meldingen nam opvallend toe na 1990, maar dit heeft wellicht te maken met een waarnemerseffect.

ZOMPSPRINKHAAN: ENKEL IN DE VALLEI VAN DE ZIJPBEEK

De Zompsprinkhaan bewoont mesotrofe, natte tot vochtige graslanden, doorgaans op venige bodem. Deze soort heeft een voorkeur voor plekken met een open en lage tot halfhoge vegetatie. De meeste vindplaatsen hebben een extensief beheer.

Binnen het Nationaal Park werd de soort enkel aangetroffen in de Vallei van de Zijpbeek, waar ze verspreid voorkomt en het talrijkst is in jaarlijks gemaaide Gagelheide op zeer natte, venige bodem (Lambrechts, 2002).

In Vlaanderen bevinden de meeste vindplaatsen zich in de Kempen. Daarbuiten is de soort zeldzaam en achteruitgaand, hoewel het aantal meldingen iets toenam na 1990.

ZANDDOORTJE: PIONIERSOORT OP NATTE PLAATSEN

Het Zanddoortje bewoont natte pioniervegetaties zoals vochtige duinpannen, oevers van plassen en kale plekken in moerassen. Het komt ook voor op plaatsen met brak water.

Van deze soort was er één waarneming in 2003, met name in de groeve LBU ten noordwesten van de Mechelse Heide. Volgens de Satablel-databank is dit de eerste waarneming voor het Nationaal Park. Het Zanddoortje is vrij algemeen aan de kust. In de rest van Vlaanderen is het zeldzaam (vooral in West-Vlaanderen en Limburg). De soort breidt zich in West-Europa uit en dit is ook te merken in Vlaanderen, waar er na 1990 een toename was. De soort is vrij lastig herkenbaar en het makkelijkst met het Zeggedoortje te verwarren.

SPRINKHANEN PER ECOTOOP

Om te evalueren welke ecotopen binnen het Nationaal Park belangrijk zijn voor sprinkhanen, geven we per sprinkhaansoort de voorkeurecotoop zoals die tot uiting komt in het Nationaal Park:

- *droge heide*: Heidesabelsprinkhaan (+ Negertje);
- *indien met veel struik- en boomopslag*: Zadelssprinkhaan, Struiksprinkhaan; indien sterk vergrast met Pijpestro: Wekkertje (+ Heidesabelsprinkhaan);
- *pioniervegetaties in droge heide + droge delen van groeves*: Blauwvleugelsprinkhaan, Veldkrekkel;
- *droge graslanden*: Snortikker;
- *natte heide + natte graslanden*: Zompsprinkhaan, Moerassprinkhaan, Gouden sprinkhaan, Kustsprinkhaan, Negertje en Heidesabelsprinkhaan;
- *pioniervegetaties in natte heide + natte delen van groeves*: Zanddoortje;
- *bosranden en open bossen*: Boskrekkel.

HOTSPOTS BINNEN HET NATIONAAL PARK HOGE KEMPEN

Alle grote, open gebieden binnen het Nationaal Park zijn *hotspots* voor Rode Lijstsprinkhanen!

Voor de soorten van natte heide is de Vallei van de Zijpbeek erg belangrijk. Zompsprinkhaan komt enkel daar voor, Gouden sprinkhaan vooral daar. Heidesabelsprinkhaan en Negertje zijn er abundant.

De Mechelse Heide is – zoals reeds gesteld – van groot belang omwille van het talrijk voorkomen van Zadelssprinkhaan: het gaat om de

Sikkelsprinkhaan. Foto: Jasper Aerts

grootste (en één van de weinige) Belgische populatie(s). Ook de enige populatie Moerassprinkhaan binnen het Nationaal Park is daar te vinden. Heidesabelsprinkhaan is er abundant.

Voorts dienen we ook te vermelden dat een aantal 'kunstmatige', antropogene ('door de mens geschapen') terreinen zeer waardevol zijn.

Het Vlaamse natuurreservaat Kikbeekbron, een voormalige groeve, is een rijk gebied en belangrijk voor tal van soorten (10 Rode Lijstsoorten) zoals Zadelsprinkhaan, Blauwvleugel, Wekkertje, Heidesabel, Negertje, Veldkrekkel en Gouden sprinkhaan. Vooral de 2 laatstgenoemde kennen een beperkte verspreiding binnen het Nationaal Park.

Het mijnterrein van Eisden is eveneens een zeer soortenrijk gebied (9 Rode Lijstsoorten). We verwijzen naar het LIKONAJaarboek 2003 voor een uitgebreide bespreking van de zeer bijzondere fauna.

De groeve LBU ten slotte heeft ook een specifieke fauna. Er zijn 5 Rode Lijstsoorten gevonden, waaronder Kustsprinkhaan en Zanddoortje, die momenteel enkel daar binnen het Nationaal Park bekend zijn.

PRIORITEITEN NAAR SOORTBESCHERMING TOE

Rekening houdend met de zeldzaamheid op Vlaams en Belgisch niveau en met de zeldzaamheid en kwetsbaarheid van hun habitat, delen we de Rode Lijstsprinkhanen als volgt in naar 'prioriteit voor bescherming':

- *hoogste prioriteit*: Blauwvleugelsprinkhaan, Zadelsprinkhaan, Veldkrekkel, Zompsprinkhaan, Moerassprinkhaan;
- *middelmatige prioriteit*: Wekkertje, Negertje, Heidesabelsprinkhaan, Gouden sprinkhaan, Kustsprinkhaan, Zanddoortje;
- *laagste prioriteit*: Struiksprinkhaan, Snortikker, Boskrekkel.

In een recente studie waarbij de nulsituatie bepaald werd vóór de aanleg van het ecoduct Kikbeek (Lambrechts *et al.*, 2004), maakten we op basis van de vleugelontwikkeling een indeling van alle sprinkhaansoorten van de directe omgeving naar kwetsbaarheid voor verknippering (de Rode Lijstsoorten worden in vet weergegeven):

- *kortvleugelige (brachyptere) soorten*: Zadel-sprinkhaan, Struiksprinkhaan, Heidesabelsprinkhaan*, Boskrekkel, Veldkrekkel*, Zompsprinkhaan, Gewoon spitskopje*, Krasser*;
- *langvleugelige (macroptere) soorten*: Blauwvleugelsprinkhaan, Snortikker, Wekkertje, Negertje, Kustsprinkhaan, Moerassprinkhaan, Zanddoortje, Sikkelsprinkhaan, Boomsprinkhaan, Grote groene sabelsprinkhaan, Zuidelijk spitskopje, Knopsprietje, Ratelaar, Bruine sprinkhaan.

Van sommige soorten, aangegeven met een asterisk *, worden soms macroptere exemplaren aangetroffen.

Eén soort heeft én een hoge prioriteit naar bescherming én is gevoelig voor versnippering omdat ze constant brachypteer is: de Zadel-sprinkhaan. Dat is dan ook de soort waarvoor het ecoduct de belangrijkste rol zal spelen. Deze soort komt momenteel al zowel ten noorden als ten zuiden van de snelweg voor, maar uitwisseling van populaties blijft uiteraard belangrijk.

De Veldkrekkel is eveneens gevoelig voor versnippering en zal zonder twijfel gebruik maken van het ecoduct. Bij een bezoek aan het zogenaamde 'ecoduct' over de E314 in Zutendaal, is een Veldkrekkel waargenomen. Het dier kroop in een holletje in de kale aarde (recent is het asfalt van de voormalige weg daar opgebroken) bovenop de brug. Tijdens een tweejarig onderzoek in de ecotunnel onder de E314 tussen De Teut en de Tenhaagdoornheide is een Veldkrekkel gevonden in het midden van de 50 m lange tunnel (Verlinde *et al.*, 2003). Dit is opmerkelijk voor een warmteminnende soort.

BESLUIT

Het Nationaal Park Hoge Kempen is, in Vlaanderen, een topgebied voor sprinkhanen, misschien zelfs hét topgebied bij uitstek. Er komen 28 sprinkhaansoorten voor, waarvan 15 soorten opgenomen zijn in de Rode Lijst van Vlaanderen.

Cruciaal is dat de meeste Rode Lijstsoorten zeer relevante populaties hebben in het Nationaal Park. Ze komen doorgaans wijd verspreid in het gebied voor, in meerdere natuurgebieden.

Ons inziens kunnen van bijna alle soorten voldoende grote populaties in stand gehouden worden door een goed heidebeheer. Het gros van de waargenomen Rode Lijstsoorten is immers kenmerkend voor droge of natte heide met inbegrip van de pioniervegetaties en de overgangen naar bos.

Enkel voor Moerassprinkhaan, Kustsprinkhaan en Veenmol is de toekomst onzeker. Moerassprinkhaan komt maar op één plekje voor en kan dus door een calamiteit (bijvoorbeeld een heidebrand) verdwijnen, hoewel de populatie aan het Breedven al een grote brand heeft overleefd. Kustsprinkhaan komt enkel in een groeve voor: van nature zijn er in het Nationaal Park geen echt geschikte ecotopen aanwezig voor deze soort die van wat voedselrijkere, vochtige graslanden houdt. Veenmol ten slotte is een lastig op te sporen soort die van een sterk humeuze bodem houdt en vaak in tuinen wordt waargenomen.

SAMENVATTING

In het Nationaal Park Hoge Kempen komen 28 soorten sprinkhanen voor, waarvan er 15 in de Vlaamse Rode Lijst opgenomen zijn. De meeste soorten hebben binnen het gebied voldoende grote populaties. Ze zijn kenmerkend voor droge of natte heide met inbegrip van hun pioniervegetaties en de overgangen naar bos.

SUMMARY

Twenty-eight species of grasshoppers are found inside the National Park Hoge Kempen, fifteen of which are Flemish Red List species. Of these species most have viable populations inside the park. They are all species are characteristic for dry and wet heath, their pioneer vegetation and transition zones between heath and forests.

REFERENTIES

- DECLÉER, K., H. DEVRIESE, K. HOFMANS, K. LOCK, B. BARENBURG & D. MAES, 2000. Voorlopige atlas en 'Rode Lijst' van de sprinkhanen en krekels van België. Saltabel i.s.m. IN en KBIN, rapport IN2000/10.
- HEUTZ G. & R. F. VERHEYEN m.m.v. J. GABRIËLS, 1998. Versterking natuurcomponent natuurgericht toerisme in het Regionaal Landschap Kempen en Maasland. Ebro-project (3.4.5). I.o.v. Regionaal Landschap Kempen en Maasland en AMINAL, Afdeling Natuur.
- HOFMANS, K., 2001. Het belang van de provincie Limburg voor sprinkhanen en krekels (Orthoptera). LIKONA-Jaarboek 2000: 64-71.
- JACOBS, M., J. CORTENS & W. VERAGH-TERT, 2005. Zuidelijke sprinkhanen vinden hun weg naar Vlaanderen. Natuur.focus 4(1): 31-32.
- KLEUKERS, R.M.J.C., E.J. VAN NIEUKERKEN, B. ODE, L.P.M. WILLEMSE & W.K.R.E. VAN WINGERDEN, 1997. De sprinkhanen en krekels van Nederland (Orthoptera). Nederlandse fauna I. Nationaal Natuurhistorisch Museum, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden. 416 p., 16 platen.
- LAMBRECHTS, J., W. VERHEIJEN, J. GABRIËLS, J. GORSSEN & J. RUTTEN, 2000. Evaluatie van het actuele heidebeheer op de intrinsieke kwaliteiten voor de fauna. Eindverslag AEOLUS i.o.v. AMINAL, Afdeling Natuur Limburg.
- LAMBRECHTS, J., 2002, m.m.v. GABRIËLS, J., M. JANSSEN, E. STASSEN, F. VAN-KERKHOVEN, M. INDEHERBERG & W. VERHEIJEN. Onderzoek naar sturing van het beheer van natte heideterreinen. Eindverslag, AEOLUS i.o.v. AMINAL, Afdeling Natuur Limburg.
- LAMBRECHTS, J., P. HENDRICKX & P. ENGELEN, 2004. Opmeten nulsituatie omgeving ecoduct Kikbeek (E314). AEOLUS in opdracht van Aminabel, Cel NTMB.
- LAMBRECHTS, J., E. STASSEN, M. INDEHERBERG, M. JANSSEN, G. VAN DE GENACHTE & J. GABRIËLS, 2004. De rijke fauna van het mijnterrein van Eisdend-Lanklaar. LIKONA Jaarboek 2003: 42-63.
- VANREUSEL, W., J. CORTENS & H. VAN DYCK, 2002. Herstel van dagvlinderpopulaties in en om het Nationaal Park Hoge Kempen. Rapport UA i.o.v. AMINAL, Afdeling Natuur.
- VERLINDE, R., P.T. HENDIG & S. WUYTENS m.m.v. J. LAMBRECHTS, 2003. Evaluatie van de ecotunnel Teut-Tenhaagdoornheide. Opstellen van een monitoringstechniek en evalueren gebruik door fauna. AEOLUS i.o.v. AMINAL, Afdeling Natuur Limburg.